

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'OYALAR

RAHBAR VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Arzimatova I.M.

Farg'ona davlat universiteti dotsenti, falsafa fanlari nomzodi

Annotatsiya: Ushbu maqolada rahbar tushunchasi, uning jamiyatdagi o'rni va samarali boshqaruv uchun muhim bo'lgan shaxsiy hamda kasbiy xususiyatlari tahlil qilinadi. Ziyoli va samarali rahbar bo'lish uchun kerakli liderlik fazilatlarini, qaror qabul qilish qobiliyati, strategik fikrlash va jamoani boshqara olish salohiyatiga alohida e'tibor qaratiladi. Shuningdek, muvaffaqiyatli rahbarning ruhiy va axloqiy jihatlari ham muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: rahbar, liderlik, boshqaruv, mas'uliyat, strategik fikrlash, kommunikativ qobiliyat, qaror qabul qilish, jamoa, axloq, tajriba.

Rahbarlik – bu faqat biror tashkilotni boshqarish emas, balki odamlar bilan ishlay olish, ularni maqsad sari yo'naltirish va ilhomlantirish san'atidir. Har qanday jamiyatda muvaffaqiyatga erishish uchun rahbarning rolini ortiqcha baholab bo'lmaydi. U odamlarni harakatga keltiruvchi kuch, tizimni rivojlantiruvchi omil hisoblanadi. Shuning uchun ham samarali rahbarlik qilish uchun bir qator shaxsiy va kasbiy xususiyatlarga ega bo'lish talab etiladi.

Rahbar – bu tashkilot, jamoa yoki mamlakatni muayyan maqsadlarga yo'naltiruvchi, strategiyani belgilab beradigan shaxsdir. U nafaqat ma'muriy, balki ruhiy va ma'naviy rahbarlikni ham amalga oshirishga mas'ul. Samarali rahbarlik tashkilot muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir qiladi va jamoa a'zolarining mehnat unumdorligini oshiradi.

Rahbarlik ikki asosiy omilga tayanadi:

1. Shaxsiy xususiyatlar – xarakter, empatiya, iroda, intizom va ijtimoiy salohiyat.
2. Kasbiy ko'nikmalar – strategik fikrlash, qaror qabul qilish, muammolarni hal etish qobiliyati va boshqaruv mexanizmlaridan foydalana olish.

Rahbarning o'ziga xos xususiyatlari quyidagilarda namoyon bo'ladi:

Birinchidan, liderlik qobiliyati. Har qanday rahbar kuchli lider bo'lishi kerak. Liderlik odamlarni ruhlantirish, jamoani maqsad sari yo'naltirish va qarorlarni samarali qabul qilish qobiliyatini talab qiladi. Samarali rahbar jamoada ishonch va hamjihatlik muhitini shakllantirishi kerak.

Ikkinchidan, strategik fikrlash. Rahbar nafaqat kundalik muammolarni hal qilish, balki uzoq muddatli rejalar tuzish qobiliyatiga ega bo'lishi kerak. U iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy o'zgarishlarni oldindan ko'ra bilishi va shu asosda qarorlar qabul qilishi talab etiladi.

Uchinchidan, qaror qabul qilish qobiliyati. Tez va aniq qaror qabul qilish har qanday rahbar uchun juda muhim. Qaror qabul qilishda xolislik, manfaatlar muvozanatini saqlash va oqibatlarini to'g'ri baholay olish kerak.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'OYALAR

To'rtinchidan, mas'uliyat va intizom. Haqiqiy rahbar o'z vazifalarini to'liq bajarish va ularning oqibatlarini uchun javobgarlikni zimmasiga olishi kerak. U intizomli bo'lib, jamoasiga namuna ko'rsatishi lozim.

Beshinchidan, muomala madaniyati va jamoa bilan ishlash. Kommunikativ qobiliyat – samarali rahbarlikning asosiy jihatlaridan biri. Rahbar jamoa bilan muloqot qilishda ochiq, samimiy va adolatli bo'lishi kerak. Shuningdek, tanqidni qabul qilish va jamoa a'zolarining fikrlarini inobatga olish muhim.

Oltinchidan, axloqiy va ma'naviy fazilatlar. Rahbar axloq-odob qoidalariga amal qilishi va jamoasiga ibrat bo'lishi lozim. Adolatli, haqgo'y va mas'uliyatli rahbarlarga xalq ishonchini qozona oladi.

Shu bilan birga, rahbarlik uslublari haqida ham to'xtalib o'tish lozim. Rahbarlik uslublari turlicha bo'lib, har biri turli vaziyatlarda qo'llaniladi. Asosiy uslublarning quyidagilardan iborat:

1. Avtokratik rahbarlik – rahbar barcha qarorlarni yakka o'zi qabul qiladi va jamoaga qat'iy buyruqlar beradi.
2. Demokratik rahbarlik – jamoa fikrini hisobga olgan holda qaror qabul qilinadi.
3. Liberal rahbarlik – jamoa a'zolariga ko'proq erkinlik beriladi, qarorlar birgalikda qabul qilinadi.

Samarali rahbar vaziyatga va tashkilot madaniyatiga mos ravishda ushbu uslublarni moslashtirishi lozim.

Rahbarlik muammosi barcha davrlarda ham dolzarb bo'lib kelgan. Rahbarlik inson taraqqiyoti va jamiyatga oid bo'lgan ijtimoiy hodisa sifatida insoniyat taraqqiyotining barcha davrlarida ham muhim ahamiyatga ega bo'lgan. Chunki davlatlar va millatlarning yetakchisi, lideri yoki rahbari bu jamiyat, millat, davlat taraqqiyotini belgilab beruvchi muhim sub'ektiv omillardan biri hisoblanadi. Sub'ektiv omilning tarixiy taraqqiyotdagi roli ulkan bo'lib, u jamiyat taraqqiyotining strategik yo'nalishlariga ta'sir ko'rsatadi va ko'p hollarda nafaqat millat va davlat taraqqiyotini, uning taqdirini ham belgilab beradi.

Abu Rayhon Beruniyning fikricha, jamiyatni idora qiluvchilar va boshqaruvchilarning faoliyati va uning mohiyati ma'lum sabablarga ko'ra aziyat chekkan kishilarning haq-huquqlarini himoya qilish, boshqalarning tinchligi uchun harakat qilish va bu yo'lida o'z tinchligidan ham voz kechishdan iborat bo'lishi lozim [1]

O'rta asrlar Sharq allomalari orasida Abu Nasr Forobiyning davlat va jamiyat taraqqiyoti haqidagi qarashlari ilmiy jamoatchilikning e'tiborida bo'lib keladi. Faylasufning davlat boshqaruviga yangiliklarni joriy etish va shu orqali farovonlikni ta'minlash to'g'risidagi fikrlari dolzarb ahamiyatga egadir. «Ba'zan rahbarlar bir shaharning sohibkori, shahar xalqi hayotiga tegishli ishlarda tadbirkor bo'ladilar. Ular bu yo'l-yo'riqlarni o'tmishda kechgan boshliqlardan o'rganadilar, lekin shu bilan birga, rahbar kelajak uchun o'tmishdagi rasm-rusum, yo'l-yo'riqlarni isloh qilishi lozim va foyda topsa turmush sharoiti taqozosiga qarab ularni o'zgartiradi. Shuningdek, yomon odatlarni o'zida ifodalovchi o'tmishni ham o'zgartirmog'i kerak. Aks holda o'tmishning talablariga rioya etib, uning kayfiyati saqlansa, turmushda hech qanday yengillik, o'zgarish va o'sish bo'lmaydi» [2].

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'OYALAR

Zamonaviy falsafiy adabiyotlarda “yetakchi” tushunchasi “sardor”, “rahbar”, “yo‘lboshchi” tushunchalari bilan bir xil ma’noda qo‘llaniladi. Hozirgi davrda ko‘proq “rahbar” tushunchasi keltirilmoqda. Albatta, tarixiy davr taqozosi bilan bugungi kunda rahbar shaxsning ta’rifi, tavsiflanishi hamda roli ham nisbatan o‘zgargan, deb aytish mumkin. Faylasuf olim Q.Nazarov rahbarni quyidagicha ta’riflaydi: “Rahbar (yo‘lboshchi, sardor, yetakchi) jamiyat, davlat va tashkilotga doimiy va hal qiluvchi ta’sirga ega bo‘lgan shaxs. Rahbar ishning ko‘zini biladigan, jamoa, soha manfaatlarini ko‘zlab faoliyat yuritadigan boshqaruv xodimidir. Rahbarlik aql-farosat, kuch-g‘ayrat, izlanish va topqirlikni, o‘z ustida tinmay ishlashni, tadbirkorlikni talab qiladi” [3].

Xulosa qiladigan bo‘lsak, rahbarlik – bu san’at, fan va shaxsiy fazilatlarining uyg‘unlashgan holatidir. Haqiqiy rahbar jamoani muvaffaqiyat sari yo‘naltirish, ularni ruhlantirish va adolatli boshqarish qobiliyatiga ega bo‘lishi kerak. Strategik fikrlash, kommunikatsiya, qaror qabul qilish va axloqiy ustuvorlik rahbarning asosiy fazilatlaridir. Mukammal rahbar – bu nafaqat tashkilot yoki davlat rivojiga hissa qo‘shuvchi shaxs, balki insoniylik tamoyillarini o‘zida jamlagan inson hamdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Jahon falsafasi tarixidan mavzular. 1-qism. T.: ”O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti”, 2004. - B. 122.
2. Nazarov Q. Jahon falsafasi qomusi. II.O-H. Toshkent: “O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti”. 2Ma’naviyat” nashriyoti, 2019.-B.100-101.
3. *Forobiy Abu Nasr. Fozil odamlar shahri. – Toshkent: Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 1994. – B.189-190.*